

En »dålig« flicka. Könskonstruktioner i berättelser om sexuella övergrepp

NINNI CARLSSON

Är det tillåtet att avslöja sexuella övergrepp och vad kan hända den som gör det? I artikeln diskuteras konstruktioner av utsatta flickor och kvinnor, och kvinnors tolkningar av utrymmet att tala, före och med början vid de svenska sexualbrottsdebatterna.

Introduktion

I denna artikel diskuterar jag konstruktioner av flickor och kvinnor som varit utsatta för sexuella övergrepp. Jag undersöker olika former av tal och texter om kvinnors barn- och vuxenliv, däribland berättelser, och relaterar dem till två tidsmässigt skilda samhälleliga kontexter. De frågor jag arbetar med är: Vem »blir« flickan/kvinnan vid tiden före, och med början vid, våldtäkts- och incestdebatterna? Hur är könskon-

struktioner situerade i social praktik och hur kan talet förstås som diskursiv praktik? Artikeln, som bygger på en studie om socialt handlingsutrymme och bearbetning av sexuella övergrepp, innehåller en analys av material från åtta kvinnor och visar att oavsett historisk tid finns ett liknande mönster för konstruktionen av kön.

Tidigare studier

Sexuella övergrepp på barn började uppmärksammas som ett utbrett socialt problem i Sverige under 1980-talet (Bergenheim 2005, Hallberg & Rigné 1994, Martens

Ninni Carlsson, doktorand och biträdande forskare vid institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet

1989). Genom internationella omfångsundersökningar är det känt att övergreppen är lika utbredda oavsett klass och etnicitet men att de är könade; det är 2-5 gånger vanligare att flickor utsätts och 98 procent av förövarna mot flickor är män (Larsson et al. 2002). Studier publicerade 1983-2004 visar att 7-29 procent av alla flickor eller kvinnor i Sverige blivit utsatta (Svedin 2002, Lundberg 2005). Den sociala uppmärksamheten har inneburit officiella fördömanden, till exempel genom skärpt lagstiftning (Ju 2004:1) men inte utan stridigheter. Under de senaste 25 åren har debatter blossat upp med jämna mellanrum. Debattörerna har representerat professionella grupper, kvinnojoursrörelsen och andra intresseorganisationer. Dessa har företrätt olika perspektiv och barns trovärdighet har diskuterats. Avslöjanden om sexuella övergrepp har av vissa tolkats som tillförlitliga, av andra som falska anklagelser (Hallberg & Rigné 1994, 1999).

Att sexuella övergrepp trots sociala fördömanden fortfarande är svåra att tala om har också blivit välkänt. Mörkertalet anses vara stort (London et al. 2007, Svedin 2002). En mängd studier visar att avslöjanden är förknippade med negativa reaktioner, rädsla, skuld, skamkänslor och hänsyn till förövare och föräldrar (se exempelvis Carlsson kommande, Frenken & Van Stolk 1990, Graham-Dickerson 2001, Herbert & Dunkel-Schetter 1992, Svedin & Back 2003, Ullman 2003) och att det är förbundet med större fara och misstro från omgivningen att berätta i barndomen än när man blivit vuxen (Jonzon 2006, Roesler & Wind 1994), speciellt om förövaren är en släkting (Ullman 2007). En metaanalys av studier

publicerade 1981-2002 (Ullman 2003), som undersökt kvinnor och avslöjanden, visar erfarenheter från privata och professionella relationer av misstro, anklagelser om att ljuga eller fantisera, skuldbeläggande, bagatellisering, ignorering, förlöjliganden, vrede, fientlighet, avvisning, fysiska bestraffningar och ytterligare sexuellt utnyttjande av terapeuter. Många berättar inte förrän de söker behandling eller medverkar i vetenskapliga undersökningar (Svedin 2002). Genom forskning och sociala rörelser kan det bli möjligt att sätta ord på sitt lidande, knyta an till andra och engagera sig politiskt (Riessman 1993, Plummer 1995).

Trots det officiella fördömandet är det alltså inte självklart möjligt att yttra sig och bli betraktad som trovärdig. Omgivningens reaktioner har i själva verket beskrivits som en del av ett trauma och benämnts som stigmatisering. I en numera klassisk modell för att förstå skadeverkningarna beskriver Finkelhor och Browne (1991) att förövaren och/eller andra tillskriver barnet skuld och nedvärderande negativa egenskaper som att vara lösaktig eller förstörd. Stigmatisering anses påverka barnets självbild. Skuld, skam och dåligt självförtroende, tillsammans med en känsla av att vara en »dålig« människa, knyts till den egna personen. Andra författare har visat att gängse attityder innehåller stereotypa föreställningar om utsatta flickor. Kelly (1988) skriver att de antas komma från avvikande problemfamiljer, inbjuda till sexuella övergrepp genom att vara förföriska och brådmogna, eller fantisera och ljuga för att få uppmärksamhet. Det sistnämnda förekommer också i en svensk studie av behandlingsassistenters

definitionsprocesser kring tonårsflickors avslöjanden (Hydén & Överlien 2004).

Konstruktioner av sexualbrottslighet och utsatthet för sexuellt våld som avvikelser, och flickor eller kvinnor som »dåliga«: lösaktiga, lögnaktiga och därmed ansvariga, har en historisk förankring, trots att svensk lagstiftning sedan medeltiden fördömt sådant våld. Förväntningar på vad det »är« att vara och agera som kvinna eller man har följts av skilda förväntningar på kvinnors och mäns sexualitet. Kvinnor har kategoriserats som antingen ärbara, dygdiga och »normala«, eller lösaktiga, otillförlitliga och »avvikande« (Bergenheim 2005, Jansson 2002, Olafson et al. 1993, Johannisson 2005, Plummer 1995, Skeggs 2000). Före upplysningstiden kunde t.ex. kvinnan vid anklagelse om våldtäkt betraktas som »falskt« våldtäktsoffer och dömas för hor eller falsk beskyllning, om hon inte kunde bevisa att hon slagit larm och kämpat emot (Jansson 2002). Kvinnor som ansågs lösaktiga utsattes för diskriminering i bondesamhället (Liljeström 1981). Från 1700-talet och framåt granskades kvinnors och flickors karaktärer, handlingar, vilja och moral i allt högre grad. Deras trovärdighet ifrågasattes allt mer, medan de åtalades försvar – att kvinnor var opålitliga och samtyckte – oftare togs på allvar. Kvinnor misstänktes för att ljuga och barn för att inte kunna skilja på fantasi och verklighet (Jansson 2002, Bergenheim 2005). Sexuellt våld kom samtidigt att förknippas med avvikelse, psykopatologi och lägre klasser (Bergenheim 2005, Olafson et al. 1993, Plummer 1995). Redan under slutet av 1700-talet kunde flickor tolkas som sexuellt erfarna och depraverade, och straffas för vanartigt

beteende. Från 1940-talet förekom sådant skuldbeläggande allt oftare, med argument som rörde flickors karaktärer, moral och egen sexualitet (Jansson 2002, Bergenheim 2005).

Den internationella diskussionen om kvinnors och barns utsatthet och rättigheter som sexualbrottsoffer kan tolkas som en relativt ny företeelse som tog sin början på 1970-talet.¹ Med den nya kvinnorörelsen riktades kritik mot förtryck inom den privata sfären – familjen och äktenskapet – och mot män och fäder (se Britasdotter & Stövling 1982, Eduards 2005, Esseveld & Larsson 2006, Hill 2007, Isaksson 2007). Sexuella övergrepp konstruerades som makt och aggression (Plummer 1995). Studier av nutida rättshantering tyder dock på att tidigare förståelsesätt lever kvar (Andersson 2004, Diesen 2005). När exempelvis incestdebatten inleddes i Sverige, under 1980-talet, reproducerades den historiska konstruktionen av flickan/kvinnan jämte den feministiska. En laddad dispyt uppstod som jag har tolkat i ett kön- och -skillnadsperspektiv, där kön knöts till frågor om mänskliga rättigheter. *Olika* köns kategorier och åldrar tillskrevs *olika* rättigheter och problem. Å ena sidan uttrycktes rättigheter som tillskrevs män. Å andra sidan uttryck-

1 Det var först då man i Sverige började fokusera på brottsoffrets perspektiv och rättigheter i straffsystemet (Andersson 2004). Den så kallade agalagen infördes 1979 (www.bo.se); socialtjänstlagen som betonade samhällets ansvar för barn kom 1982 (Andersson et al. 1996) och en ny sexualbrottslagstiftning infördes 1984 (Ju 2004:1) genom en intensiv sexualbrottsdebatt som startade i Sverige 1976 (Eduards 2005, Isaksson 2007).

tes rättigheter som tillskrevs kvinnor och barn. Problemet tolkades och uttrycktes antingen som »sexuellt våld«, eller som »förtal« och med olika problem följde olika angripare och offer. När problemet tolkades som »förtal« konstruerades män som offer och kvinnor och barn som lögnaktig, angripande part (Carlsson kommande).

Mot bakgrund av denna kontext ska jag diskutera hur kön konstrueras och situeras i berättelser där handlingarna utspelar sig före och med början vid det officiella fördömandets tid, och som berättas under början av 2000-talet. Jag kommer först att presentera teori och metod, sedan diskutera berättelser om tystnadens respektive avslöjandets tid.

Teoretiska analysverktyg och centrala begrepp

Ett centralt teoretiskt perspektiv i artikeln är det *socialkonstruktionistiska* (Burr 2007), som framhåller att all kunskap är subjektiv och relativ. Den uppkommer genom att någon ser på världen utifrån en bestämd utgångspunkt, och påverkas av den historiska tid och det samhälle vi lever i. »Sanningar« om världen och människan produceras i vardagliga situationer, där språk är en form av handling som skapar och återskapar vidare, socialt delade menings-system eller diskurser: sätt att framställa oss själva och vår sociala värld som konstituerar vad vi både tänker, säger, gör och känner (ibid., Foucault 1993, Parker 1997). Genom diskurser hamnar vissa aspekter av världen inom synfältet medan andra blir dolda.

Jag tolkar texter och tal *som* konstruktioner av socialt delad mening, i ett snävare interaktionellt såväl som bredare diskursivt perspektiv, men undersöker också hur diskurser om flickor och kvinnor konstrueras innehållsligt i berättelsernas sociala interaktioner. Begreppet *nedvärdering* som jag då använder refererar till att flicka/kvinna förknippas med ett lägre värde. *Kön görs* (West & Zimmerman 1987) genom att handlingar producerar och reproducera »sanningar« om hurdana flickor och kvinnor »är«. Skillnad, dominansförhållanden och ojämlikhet görs samtidigt, även inom andra maktordningar (West & Fenstermaker 1995) som t.ex. släktskap och ålder.

Ett annat centralt teoretiskt perspektiv är det *narrativa* (Riessman 1993), eftersom jag märkte när jag började intervju kvinnor att de ofta svarade med långa berättelser i mer eller mindre sammanhållen eller fragmentiserad form. Dessa innehöll händelser där tid, plats, personer, förändringar och poänger angavs. Jag tolkar explicit mening, innebörd eller betydelser i texter och tal, d.v.s. berättarens tolkningar av händelser, men också meningsinnehåll som implicit tas för givet, i syfte att lyfta fram en mer omfattande innebörd som går utöver de explicita förståelserna (Haavind 2000).

Angreppssättet innebär att jag betraktar berättelser som sätt att förstå världen och att forma ordning och innebörd i ett oordnat flöde av erfarenheter. Jag utgår ifrån att innebörder skapas tillsammans med andra beroende av sammanhang. Kontexten runt händelserna, *och* berättaren, påverkar hur berättelsen formas och förstås, och berättandehandlingen skapar självförståelse och etiska förhållanden till livet (Riess-

man 1993). Kombinationen av socialkonstruktionistisk och narrativ teori innebär därmed att jag dels undersöker hur kvinnor konstruerar sina erfarenheter genom berättandet, och hur de då talar i diskurser, dels analyserar hur kön konstrueras av andra personer i berättelserna. Jag tolkar subjektiv mening på flera nivåer och återberättar de intervjuades redogörelser genom analytiska omskrivningar (Mishler 1997).

I analysen har jag slutligen använt mig av Foucaults (1987) begrepp *disciplinering*, *självreglering* och *sanktion* (Lindgren 2003, Nilsson 2008). Med hjälp av dem tolkar jag hur social kontroll utövas över flickans/kvinnans talan i berättelserna. När hon är tyst om de sexuella övergreppen har en »lyckad« disciplinering skett enligt en norm som påbjuder tystnad. Jag kommer att diskutera kontroll som utövas av andra vid olydnad (sanktion) och kontroll som utövas av intervjupersonen själv (självreglering). Sanktioner gör att flickan/kvinnan övervakar/självreglerar sig för att undvika ytterligare sanktioner.

När jag i artikeln talar om berättelser vars innehåll utspelar sig innan och sedan våldtäkts- och incestdebatterna inleddes, använder jag begreppen *tystnadens tid*, respektive *avslöjandets tid*. Det senare refererar till tre väsentliga förändringar som, oavsett kvinnornas ålder, inträder omkring 1980-talet. De består av en medveten tanke om övergreppen och möjligheterna att tala om dem, uppkomsten av samtal i sociala interaktioner och ett nytt offentligt samtal om sexuellt våld. Denna avslöjandets tid överlappas delvis av perioden före, tystnadens tid, som upphör vid mitten av 1990-talet, då mediebevakningen av sexuellt våld

ökar dramatiskt (Carlsson kommande) och de sista kvinnorna börjar berätta. Personlig förändring sammanfaller alltså med social, och är situerad i en förändrad samhällelig kontext. En historisk tid övergår successivt i en annan.

Metod

Artikeln bygger på tolkning av tal och texter, däribland berättelser. Åren 2003-2005 genomförde jag 30 semistrukturerade, inspelade intervjuer med åtta kvinnor som varit utsatta för sexuella övergrepp under uppväxten. I artikelns empiri ingår även bakgrundsuppgifter, brev och rättegångsmaterial relaterade till de intervjuade.

Rekryteringen skedde både genom att kvinnor själva tog kontakt med mig efter att de i olika sammanhang hade fått kännedom om mitt avhandlingsarbete, och genom att jag styrkt urvalet efter en bestämd strategi. Urvalet kan sägas vara både selektivt, självselektivt och heterogent och har skett i två steg.

I det första urvalssteget valde jag ut fyra kvinnor utan andra kriterier än att de skulle ha varit utsatta för sexuella övergrepp före 18 års ålder. De kontaktades ursprungligen för en pilotstudie 2001, via ett upprop i ett medlemsblad till en kvinnojour där jag var verksam som projektledare, eller sökte upp mig genom samarbetsorganisationer utanför juren. Jag tillfrågade också själv en kvinna som hade lång erfarenhet av att hantera och berätta om övergreppen och påbörjade intervjuerna med henne. För att få kännedom om gruppen använde jag ett bakgrundsformulär som kvinnorna fyllde i

och skickade till mig före den första intervjun.²

I det andra urvalssteget formulerade jag en strategi för att komplettera gruppen med avseende på ålder, klass, etnicitet och geografisk härkomst. Därefter rekryterades ytterligare tre kvinnor via konferenser där jag presenterade avhandlingsarbetet och min önskan om fler intervjupersoner. Den totala gruppen kom att bli heterogen, med en åldersmässig spridning mellan 29 och 69 år, från tre geografiskt- och klassmässigt skilda uppväxtmiljöer. En kvinna var född och delvis uppvuxen i Sydeuropa, de övriga, liksom deras föräldrar, kom från olika delar av Sverige. Föräldrarna var hemmafruar/hemmamän, hade traditionella arbetaryrken, jordbruksyrken, tjänstemannayrken, pedagogiska yrken, arbetade inom vård och omsorg, var egna företagare och chefer eller verksamma som konstnär och författare. Flera av intervjupersonerna levde under knappa ekonomiska villkor trots hög utbildning och kunde utifrån inkomst och anställning kategoriseras som tillhörande socialgrupp 2 och 3. Sex hade studerat på universitet, varav två utan examen. De övriga hade som högst gymnasial utbildning. Kvinnorna hade yrken inom informations-, konst- och musikvetenskap, samhällsvetenskap, pedagogik, vård och omsorg. Sex av kvinnorna hade mellan ett och tre egna barn. Tre hade barnbarn.

Totalt 21 förövare, både inom och utom

2 Frågor ställdes om ålder, inkomst, utbildningsnivå, yrke, geografisk och etnisk bakgrund, familj och boende, övergrepp, upplevda besvär till följd av övergreppen och sökt hjälp.

familjen, omtalas i intervjuerna. Samtliga utom en av de intervjuade kvinnorna var utsatta av sina fäder: biologiska, adoptiv- eller fosterfäder. En pappa var dömd. Tre av de intervjuade började minnas övergrepp i vuxen ålder.

Kvinnorna kan betraktas som mer eller mindre vana att tala om övergreppen. Samtliga hade, främst under sina vuxna liv, berättat om dem i sina informella och formella nätverk. Alla hade sökt professionell och/eller ideell hjälp. Samtliga tillfrågades om sina motiv till deltagande i studien och angav då att de ville dela med sig av sina erfarenheter, lära sig nya saker om sig själva och ytterligare bearbeta övergreppshändelserna.

Vid urval och genomförande har Vetenskapsrådets (2002) forskningsetiska principer för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning tillämpats. Jag har intervjuat kvinnorna vid 3-4 tillfällen vardera under 4-6 månader, ibland längre, och materialet omfattar 6-8 timmar intervjudid/person. För att göra samtalen så trygga och kreativa som möjligt har jag uppmuntrat dem att vara aktiva i forskningsprocessen. Vi har kontinuerligt talat om studiens syfte och etiska förhållningssätt, om upplevelser av intervjuerna och innehållet i samtalen.

Intervjuerna kan betecknas som livsformsintervjuer (Haavind 2000). Forskaren söker då efter könade betydelser i vardagliga händelser. Det har inneburit frågor om relationer, händelser och förändring under barndom och vuxenliv, med särskilt fokus på avslöjanden och hantering av övergreppen. Frågorna har genererats utifrån en skiss över relevanta temaområden som anpassats efter den dialog och de berättel-

ser som utvecklade sig.³ Till varje intervju skapades en specifik intervjuguide, baserad på bakgrundsinformationen och vad som sagts vid den tidigare intervjun. För att uppmuntra till berättande (Riessman 1993) har frågorna varit ömsom öppna, och ömsom fördjupande, slutna eller tolkande.⁴ Tolkande frågor har varit en hjälp att få min förståelse bekräftad eller förkastad och har oftast lett till en fördjupad, mera fyllig och detaljerad berättelse. När min tolkning inte stämte med intervjupersonernas har det blivit tydligt i kommunikationen. Antingen har de uttryckligen sagt emot mig, låtit tveksamma eller visat med kroppsspråk att de inte hållit med. Samtidigt betraktar jag dialogerna som en process av intersubjektiva möten (Haavind 2000 s. 19), där båda påverkar varandra. Berättelser och meningsinnehåll utvecklas genom lyssnarens kommentarer och frågor (Riessman 1993). Den tolkande metoden synliggör därför forskaren som subjekt. Relationen mellan forskaren och den utforskade gör det möjligt att komma nära och förstå forskningsproblemet (Hydén 2000) och att tolka undersökningen (Haavind 2000).

3 Temaområdena har omfattat: Familjesystemet och uppväxten, Betydelsefulla personer, Någon som (inte) brytt sig om att du varit utsatt, Övergripenhetens betydelse och hur de upphörde, Avslöjanden, Beskydd, Vänner, Partners, Sexualitet, Barn och barnbarn, Ideella och professionella, Djur, Natur, Andlighet, Offentliga debatten, Minnes-/definitionsprocessen, Bearbetning, Bäst och sämst hjälp, Hjälp och kön.

4 Öppna frågor har ofta inletts, »Vill du berätta om...?« Exempel på övriga är »Försökte du berätta för henne?«, »Vad hände då?«, »Så du började tänka att hon hade rätt?«

Varje intervju har transkriberats i sin helhet till skriven text och sammanfattats. Texten skickades till intervjupersonerna och sammanfattningen användes vid den följande intervjun som utgångspunkt för att friska upp minnet, göra förtydliganden och ställa fördjupande frågor. I intervjuutdragen använder jag ett kommatecken för en paus på högst en sekund, en siffra inom parentes anger längre paus, (...) står för text som tagits bort av etiska eller utrymmes-skäl. Understruken text innebär att intervjupersonen betonat ordet.

Vid bearbetningen har jag successivt, genom en mängd läsrundor (Haavind 2000), gjort en fördjupad analys av återberättade händelser, brev och rättegångsmaterial och tolkat hur subjektiv mening skapats i dem. Analyserna har varit inspirerade av Labov (1982) som beskriver olika skikt i berättelser, och att berättaren i slutet gör en tolkning. Jag har också analyserat hur kön konstrueras innehållsligt och hur kvinnorna förhåller sig diskursivt till det de talar om.

Jag övergår nu till min analys av empirin och inleder med att tala om tystnadens tid.

Tystnadens tid

I berättelserna är konstruktioner av flicka/kvinna förknippade med nedvärdering, social avvisning och begränsat utrymme att tala. Begränsningarna i yttrandefrihet tolkar jag som disciplinering. I berättelser om avslöjandets tid disciplinerar personer i både privata och professionella relationer när sexuella övergrepp diskuteras. I berätt-

telser om tystnadens tid är det främst pappor som disciplinerar. Som en röd tråd genom empirin om den första perioden går farliga, hotfulla händelser och en stark rädsla, där tystnad *implicit* blir konstruerat som ett sätt att skydda sig själv och andra från värre fara, och där avslöjanden inte ens uppstår som en möjlighet förrän i början av 70-talet, parallellt med den nya kvinnörelsen (Isaksson 2007). *Explicit* framställs avslöjanden som något otänkbart:

Barbro: *Det var ju helt undanträngt så jag visste ju inte om att det fanns. Hur skulle jag kunna be om hjälp då?*

Carina: *Jag fick ju inte säga det. Han, sa ju det gång på gång när, han gjorde övergreppen.*

Anna: *För mig var det bara solklart att det var omöjligt. Det var inte möjligt att tala med nån! (3s.) Det var som en vetenskap men det var inte färdiga tankar om det. Jag kan inte komma ihåg att jag tänkte det ens.*

Pappa disciplinerar med våld och nedvärdering

Det mest dominerande inflytandet över flickans röst i berättelserna har den förövande pappan. Han kontrollerar flickans talan och utrymme att agera med hjälp av aggression, våld, hotelser, nedvärdering eller uttalade lydnadskrav som är riktade mot antingen henne själv, mamman, syskonen eller mot dem alla.

Ninni: *Har jag frågat dig förut om din pappa brukade, misshandla din mamma?*

Linda: *Mmm, det vet jag inte om du har frågat. Nej inte så där grovt, vad jag vet, (ohörbart). Jag tror han knäckte några revben på henne eller, om hon fick nån spricka i nån revben, eller vad det var.*

Ninni: *Vid detta tillfället?*

Linda: *Vid detta tillfället. Så han misshandlade henne rejält. (N: Ja.) Han brukade ju inte... Han misshandlade henne psykiskt ganska rejält. Det gjorde nog, eh. Hon dög ju inte till nånting liksom, i hans ögon. (3s.) Eh, mots, hon har berättat att mot slutet av äktenskapet så började han ge henne örfilar och liksom, daska till henne så, putta, putta på henne eller såna saker. (3s.) Men, det var nog inte så vitt jag vet nåt, sån rejäl misshandel som det var då (3s.) så men det var ju ständigt våld i hemmet så att det var liksom svårt att veta, eller ja. Det var ju bara våld hela tiden. Och, grejen är att, med farsan så, han hade så otroligt mycket psykiskt våld. Alltså han kunde det räckte med en blick så visste man att, nu aktar jag mig, annars så kan han, slå ihjäl mig. (litet skratt) Så kän, alltså han hade så mycket hat. (3s.) Så att det var våld, psyk, väldigt mycket psykiskt våld och fysiskt.*

Jag tolkar det Linda säger som att våldets ständiga närvaro i vardagen formar en innebörd där en varnande blick från pappa betyder konkreta minnen av tidigare farliga situationer, där hon eller andra inte anpassat sig och blivit bestraffade. Våldet gör att flickan vet att olydnad är förbundet med bestraffningar och livsfara.

En särskild form av våldshandling som återkommer, och som kan tolkas som ett bestraffande medel för att åstadkomma självreglerad tystnad, är *nedvärderingen*.

Den riktas ömsom mot mamman, ömsom mot flickan som inom den historiska könskonstruktionen görs till »dåliga« personer: värdelösa eller horaktiga. Mamma »dög ju inte till nånting«, säger Linda. Linnea säger:

Det var jag som råkade illa ut sen när jag blev, tonåring och inte, lydde honom, som han ville. Ja. Så då blev han (3s.) ja, mycket (3s.) misshandel och utgångsförbud och (djup suck) och jag blev kallad för hora och ja, allt, möjligt, trevligt.

Berättelserna innehåller situationer där sanktioner mot olydnad innebär olika samverkande våldsformer. Flickans lägre värde görs genom språklig eller ickespråklig kommunikation i situationer med antingen verbalt, fysiskt och/eller sexuellt våld.

Exempelvis Anna berättar om flera vardagshändelser med verbalt våld. Hon säger att pappa »försökte döda« hennes kreativitet och glädje genom att tala om för henne att det hon gjorde var »uselt«:

Anna: Om jag tänker då på sången. Där kom jag ju tydligt ihåg där när jag tyckte det var så underbart. När jag klättrade i bersån där och sjöng vem kan segla förutan vind uppe i, rymden liksom. Det vart så, underbart ljud. Så sprang jag väl in sen då. Då sa ju han bara åt mig, du som bara har en ton ska inte sjunga, sa han.

Ninni: Och vad gjorde det med dig? När han sa så?

Anna: Nej jag, jag vet ju att jag bara, jag blev ju tyst. Det, det var ju ingen idé och svara. Man kunde ju aldrig svara honom för då fick man ju stryk va. En lavett eller nåt så det våga man ju inte.

Pappans handlingsutrymme kontrasteras mot flickans och kan tolkas som ett utrymme att kontrollera hennes kropp, med dess röst, rörelser och protester. Utrymmet konstitueras av det våld han utövar. Den som inte lyder får »en lavett«. I ett annat samtal får pappans nedvärdering ytterligare mening som orsak till Annas självupplevelse, och förbinds med sexuellt våld:

Anna: Det har ju varit min fullständiga övertygelse att jag är usel, och äcklig innerst inne då liksom. Eller det var ju det som, han gjorde med mig. Alltså jag tror att, alltså det han sa, försökte säga att man inte va nåt va, och att sen göra sexuella övergrepp, alltså att invadera kroppen så, det är ju att utan ord tala om att du är värdelös va. Du är ingenting. Och utåt så, kämpa jag då för att visa att jag va nånting, och va duktig va, för då fick ju bekräftelse på nåt sätt va. Så jag var jävla duktig liksom.

Anna talar om våld som gör henne, flickan, till »usel«, och ett »värdelöst« »ingenting«. I hennes tolkning formas denna självupplevelse av pappan. För att hon själv och andra inte ska tänka som han, måste hon ständigt övervaka sina handlingar. Hon tvingas »kämpa« med att bevisa att hon inte »är« en »dålig« utan en »duktig« person, en konstruktion som förutsätter att andra inte upptäcker övergreppen.

I berättelser där nedvärdering och sexuella övergrepp sker samtidigt interagerar båda våldsformerna och förstärker varandra. I Josephines minne blir den ena omöjlig att separera från den andra:

Josephine: *Han drog av mig mina lång-*

byxor och mina underkläder, höll mig hårt och började masturbera mig och medan han gjorde det viskade han om och om igen, åh, du är en sån snuskig liten flicka, du är så snuskig, Josephine, du är en sån snuskig liten flicka. Åh, du är en väldigt snuskig flicka. Må Gud ha barmhärtighet över mig, jag är den största idioten i hela världen. Vet du vad jag tänkte, varför är jag smutsig? (...) Och jag kände sån skam och genans. Jag ville springa iväg, men jag var för, jag vet inte vilket ord jag letar efter, för lydig kanske för att försöka göra mig fri från pappas grepp. Och jag sa inte ett ord till pappa. Och jag minns att jag kände nånting som att, jag måste vara fruktansvärt smutsig och pappa måste vara den enda som kan göra mig ren. (ur brev)

Disciplineringen fungerar så subtielt och effektivt att den leder till omedelbar självreglering: lydnad, tystnad och självanklagelser. Med nedvärderingen följer en ansvarsförskjutning där det är dottern, inte fadern, som »är» fel och bär ansvar. Hennes »snuskighet/smutsighet» rättfärdigar övergreppet och när disciplineringen »lyckas» görs pappans högre värde. Han konstrueras som en »god» person som vill hjälpa den smutsiga flickan att bli ren.

Dubbel disciplinering vid tidiga avslöjanden och upptäckt

När berättelserna handlar om tidiga avslöjanden och upptäckt, från 1970-talet och framåt, figurerar också mödrar och andra personer som åstadkommer dubbel disci-

plinering genom att flickan/kvinnan avvisas. Den historiska konstruktionen upprepas: intervjupersonen »blir» lögnaktig, förförlig eller på andra sätt oberörbar och farlig.

I det första exemplet skriver Linda om vad som sker när hon försöker berätta för sin mamma:

Jag berättade för min mamma när jag var riktigt liten (ca 3 år), men dem ville hon inte höra talas om och jag fick veta att man inte skulle hitta på så fula historier och att det var fult att ljuga. Min mamma trodde mig inte då.

Nästa exempel handlar om vad som sker när Carinas fostermamma får kännedom om sin mans övergrepp:

Ninni: *Kommer du ihåg vad, vad du, tänkte när du satt där i bilen?*

Carina: *Ja, jag blev ju, rädd och (3s.) ja jag tystas ner, liksom (N: Ja, mm.) tog på mig skulden gjorde jag ju för, jag hade förstört deras äktenskap och, ja allt vad hon sa.*

Ninni: *Så du började tänka att (C: Ja.) att hon hade rätt att?*

Carina: *Ja att det var mitt fel liksom. (N: Mm.) Jag hade, provocerat honom.*

Ninni: *Ja (3s.) men det betyder att hon, hon sa inte att det var osant (C: Nej) det du sa utan det är bara att, det var du som (C: Mm.) bar skuld?*

Carina: *Hon la, ja, hon la skulden på mig (N: Ja.) för han hade ju, erkänt.*

I det tredje exemplet berättar Gunilla, den enda som inte var utsatt av sin pappa, om det tillfälle då han upptäcker övergreppen och sedan ignorerar henne under flera år:

Ninni: Vill du berätta om hur det, hur det skedde att han upptäckte det?

Gunilla: Vi var, i hans [förövarens] rum, högst uppe i det här gamla huset. (...) Och sen så stod han ju bara där på tröskeln. Men jag kommer ju aldrig (glömma) hur han såg ut, utan han såg verkligen sådär ut som att nån hade tagit livet, eller dödat honom, eller liksom, psch. Och så sa han, var han bara jätte, och så var han jätte, arg eller allvarlig liksom. Så sa han bara att jag skulle klä på mig och följa med. (3s.) Och sen så gick vi hem och då, men det var ju inte det här att han liksom, bar upp mig eller höll i mig eller någonting sånt där utan då var jag ju liksom pestsmittad där. Och sen gick vi hem. Och sen så, ville han inte att jag skulle komma in utan han ville prata ensam med, min mamma först. (...)

Ninni: Vad känner du då?

Gunilla: Ja, det är precis så här alltså (3s.) inte få vara, inte få vara medelpunkten, eller liksom, inte få vara där mitt i eländet, utan bli liksom (3s.) vad ska jag säga, dumpad (...) så att jag fick ju gå med det själv och det var ju liksom inte (3s.). Ja, det kunde jag ju lista ut med lilltån att det skulle ske, även då, så det här att sitta utanför var ju väldigt centralt.

Nedvärderingen åstadkoms alltså både av förövande fäder och andra och innebär att flickan, enligt berättelsen, blir konstruerad som »dålig«. Den åstadkommer självreglering i form av anpassning och tystnad med självanklagelser, självnedvärdering och skam. Gunilla säger om sin egen skamkänsla:

Ninni: Vet du vad som har legat bakom

skammen? Var ligger själva...?

Gunilla: Nej men det är det här att, att någon har smutsat ner dig. (...) Då sår man in dom här känslorna (...) och det är ju... Får man inte, kan man inte ta sig ur det här, då är det ju som att vara bakbunden, av just (3s,) skam.

Skammen tolkar jag som uttryck för en konstruktion av skuld, där flickans handlingsutrymme begränsas av att hon på olika sätt görs till »angripare« genom upptäckten eller avslöjandena. Den hotade och kränkta parten blir istället vuxna i omgivningen, även den förövande pappan:

Josephine: Och (han) ringde upp (3s.) och skällde ut mig, och sa att jag hade förstört hans liv, och hur kunde jag svika honom. Och hur kunde jag bryta hans förtroende. (3s.) Det var jättehemskt.

Konstruktionen av flickan som »angripare« har sin parallell i incestdebatten, när problemet där görs till »förtal«.

En »dålig« flicka

Foucault (1987) skriver att anpassning och konformitet i det moderna samhället upprätthålls genom ett mikrosystem av bestraffningar som jämför, rangordnar och särskiljer människor som »goda« och »dåliga«. Allas lydnad åstadkoms genom att den individ skiljs ut och straffas som agerar »fel«, det vill säga, som avviker från normen för hur man bör agera. Straffet skapar en värdehierarki där anpassning blir detsamma som »god« och avvikelse blir detsamma som

»dålig«, men det är inte handlingarna utan individerna själva som värderas. En rad subtila åtgärder används som bestraffning, såsom lätt kroppslig aga och små förödmjukelser, men också grövre våld och avvisning såsom spöstraff och inspärning. Rangen blir dessutom i sig straff eller belöning.

Innehållet i talet om tystnadens tid tolkar jag som att en sådan rangordning konstrueras. Kategorierna »man« och »pappa« ges ett högt värde medan »kvinna«, »mamma«, »flicka« och »barn« ges ett lågt. Högre värde blir förbundet med större handlingsutrymme och möjligheter att förfoga över dem som står lägre i rang.

Definitioner av sig själv som »dålig« återkommer hos alla de intervjuade. Jag tolkar det som »lyckad« självreglering. I bakgrundsformuläret anger samtliga som var utsatta av sina fäder att de har eller har haft ett »*dåligt självförtroende*« eller en »*dålig självkänsla*«. Vid intervjusamtalen uttrycks det mer nyanserat och kontextualiserat som en känsla i olika situationer av att vara och göra »*fel*«. »Jag« blir förbundet med både dåliga handlingar, dåliga karaktärsdrag och en dålig kropp. När kön görs, görs »dålig« flicka/kvinna, otillförlitlig eller ansvarig, en konstruktion med historiska rötter.

En feministisk diskurs om pappor

Talet om tystnadens tid följer en politisk diskurs. Kritik riktas implicit mot fäder och fäders våld. I Plummers (1995) tolkning innebar den feministiska konstruktionen av sexuellt våld från 1970-talet och framåt, att våldet definierades som mäns förtryck av

kvinnor, och formulerades som ett vardagligt dödshot med utbredd rädsla till följd. Genom rädslan uppfattades det kunna kontrollera kvinnors liv och handlingar och leda till långvariga skador. Våldet medförde att kvinnor förvägrades självbestämmande. På samma sätt förknippas de olika våldsförmenarna i kvinnornas berättelser med stark rädsla och förstås som livshotande. Med våld som medel uppfattas män och fäder kunna skrämra och skada både kvinnor och barn och kontrollera deras röster, handlingar och självupplevelser.

Genom att kritisera och definiera pappa som »dålig far« uppfattar jag att kvinnorna utövar motstånd (Carlsson kommande). De protesterar genom att: uttrycka etiska värden omkring handling; konstruera rättigheter att inte utsättas för våld, att kunna tala och bli skyddad; och åstadkommer därmed större handlingsutrymme för sig själva. Konstruktionen av en »dålig far« följer ideal som formades av den svenska mansrörelsen på 1970-talet. Den traditionella mansrollen ansågs destruktiv, känslolokall och aggressiv. Tidigare generationers fäder kritiserades för att vara skräckinjagande, frånvarande och svikande. Istället skulle män vara mjuka, känsliga, kärleksfulla, levande och dynamiska, och ta ansvar för familj och barn inom hemmets sfär (Hill 2007).

I sin kritik konstruerar kvinnorna en norm som produceras av pappan och omgivningen genom sanktionen. Normen innebär skyldighet att anpassa sig och inte föra vidare det som sker. Barbro kallar den »*tystnadsplikt*«:

Ninni: *Men det du skriver här att det var så*

att säga tystnadsplikt i familjen. Vill du säga nåt om hur du tänker om det?

Barbro: (...) Okey, när jag jobbade i vården, det var ett slags tystnadsplikt. Det var en sekretess för, att skydda patienterna, och hemma var det en sekretess för att skydda förövarna (...) Ja, alltså jag kände att, om jag talade om det som var för jäkligt då fick jag bara mer på mig. Och det var ju förbjudet då att prata om det, det är klart, och det var mitt fel. Allt var ju mitt fel. Så om jag försökte få tröst nånstans ifrån, så blev det precis tvärtom.

Sekretessen görs till ett skydd åt förövare. En tanke om ett högre värde, och en större rätt att agera, impliceras för män och fäder och förbinds med nedvärderingen av offret/flickan. Detta har tidigare definierats som en nutida, inofficiell och legitimerande norm för sexuella övergrepp (Mellberg 1997).

Avslöjandets tid

Den nya tiden, med exponering av sexuella övergrepp i massmedia, får mening som en kontext där de intervjuade blir medvetna om en möjlighet, och ett pockande behov av, att tala.

Birgitta: *Jag tror det var så att jag var så upptagen av det här ibland så jag har en känsla av att jag bara måste säga det till vissa personer. Man liksom, det är avslöjandets tid på nåt sätt.*

I berättelserna om de samtal som då uppstår finns dialog och gemenskap men också

en gräns för vad som, trots debatter och politiska förändringar, blir socialt möjligt att säga. Andra människors ovilja att tala eller höra talas om övergreppen tolkas av de intervjuade som uttryck för något oberörbart, ett tabu, ett förbud.

Josephine: *Vissa saker pratar man inte om, och det här är en utav dom sakerna. Jag har en bekant. Hon har migrän, och hon kan säga att, ah, jag kunde inte sova inatt. Jag hade sån migrän. Eller, jag var tvungen att vara hemma från jobbet. Jag hade sån migrän. Och du vet, man kan säga när man hämtar våra barn så där på dagis, hur är det med migränen? Jo, det har varit lite bättre den här veckan. Men det är ingen som skulle säga, jaha, hur är det nu med tankarna på incesten? Eller, hur är det nu med tankarna på våldtäkten, på våldtäkterna? Det är ingen som skulle säga så. Inte som, ingen som har gjort det hittills i alla fall. (3s.) Och man kan, man kan prata om svåra saker. Man kan, man kan till och med prata om såna saker som, impotens och alkoholiserade mödrar men, men alltså sexuella övergrepp, där går smärtgränsen.*

Sexuella övergrepp blir något onämnbart eftersom själva talet om dem kan orsaka smärta.

När förbudet överskrids, och sexuella övergrepp ändå diskuteras, utdelas avvisande sanktioner med passivt eller aktivt fientliga handlingar och mer eller mindre öppna misstroenden eller avledningsförsök. Samma nedvärderande »dålighet« upprepas som i berättelser om tystnadens tid. »Kvinna« och »barn/flicka« görs antingen lögnaktig, förförlig eller på andra sätt avvikande.

Lögnaktig, förförisik och avvikande

I det första exemplet beskriver Barbro vad som händer när hon försöker få hjälp för dottern, som berättat att hon blivit utsatt av *sin* far, Barbros f.d. sambo:

Barbro: *Ja, men det var ju jag som hade fantasier.*

Ninni: *Sa terapeuten?*

Barbro: *Nej, ja. Ja, ja. Det var ju jag. Allting handlade om att det var jag som hade sjukliga fantasier. Varenda en, som fick höra talas om övergreppen, för det är klart jag gick ju tillbaka till gamla terapeuter, för att tala om, det här håller på att ske. Hjälp mig! Och allihop ställde sig på (f.d. sambons) sida och, alla tog honom i försvar och jag var den galna morsan som fantiserade och var sjuklig och, borde lära mig att hålla käft.*

Barbro beskriver hur hennes trovärdighet, som mamma och själv utsatt, bedöms som lägre än pappans. Sanktioner som nedvärderar henne och gör henne otillförlitligt »sjuklig«, får mening som påtvingad tystnadsplikt.

Det andra exemplet är hämtat från den rättegång som följer efter det att Carina polisanmält sin fosterpappa. I materialet upprepas den konstruktion av flickans förförisikhet och skuld som Carina berättat om tidigare. Försvarets argumentation och vittnesberättelser sammanfaller med hur fosterpappan definierar sig själv och sina handlingar:

Hon var mycket skadad och sent utvecklad när hon kom till dem. Hon hade ett annor-

lunda beteende på så vis att hon långt upp i åldern kröp upp i knät på vuxna, även okända personer. (...) Samtidigt började hon gå med mindre kläder på sig, som om hon ville dra uppmärksamheten till sig. En gång när han gick förbi hennes rum höll hon på att byta om och hade bar överkropp. Hon sa att det inte gjorde något. Han gav henne en kram. På hennes uppmaning började han ta på hennes bröst. Han kan inte svara på varför, 'det bara blev så'. (...) Han upplevde det som att hon uppmanade honom till det. (...) Självs hade han inte ut något av sitt handlande. Det hela upprepades högst fem gånger i månaden. Han upplevde det som att han mötte hennes behov och om det kunde hjälpa henne så var det väl inte så farligt. (ur domslut)

Här samverkar konstruktionen av fadern med konstruktionen av en avvikande, sexuellt utmanande och ansvarig »dålig« flicka. Fosterpappan gör sig själv till en »god far« som »möter« flickans »behov« och »hjälp~~er~~ henne« med sex. Hans handlingar definieras som ofarliga.

I det tredje exemplet talar Gunilla om nedvärdering som gör ett annorlunda och motbjudande barn. Hon tänker på en föreläsning om sexuella övergrepp som hon varit på några år tidigare:

Gunilla: *Jag hör på en gång, och så kan vi, och så blir jag vansinnig eller blir, hur fel det kan bli, eller hur människor gör, som, som så att säga, det här alltså, vi och dom tänkande. Det tar, en bråkdel av en sekund. Jag kan bara nämna för dig det klassiska. (...) Alltså det tog plötsligt, tog bråkdelen av en hundredels sekund alltså. Alltså det var!*

(3s.) *Så kände jag bara att jag skulle ha kunnat tagit upp en k-pist och skjutit henne alltså (fnissar) för att såna människor gör sån skada, och hon gjorde det där inne, rejält (...)*

Ninni: *Berätta, kommer du ihåg vad det var?*

Gunilla: *Ja, det var, hon skulle beskriva barnet. Hur barnen kan vara. Hur, barn som vart utsatta för övergrepp, vad dom visar upp för symptom. Och hon gjorde det på ett sätt så att hon, man undrade, hatar du dom här barnen? Är dom äckliga för dig? Så, och det tror jag väldigt, allihopa satt och tänkte där, som förstod det här.*

Ninni: *Ja. Jag hörde från någon annan att hon beskrev utsatta barn som fula.*

Gunilla: *Mm. Alltså, fula, äckliga, att man kan, att dom bär sig konstigt åt, alltså, allt det här låg, så här.*

Termen »vi och dom« tolkar jag som Gunillas begrepp för hur föreläsaren gör skillnad. Vreden kan förstås som en indignation och ett motstånd uttryckt inom den feministiska diskursens kvinno- och barnrättsperspektiv. Både Gunilla och de andra intervjuade kvinnorna hävdar en rätt att yttra sig, skyddas och tillerkännas lika värde som andra människor. Den nedvärderande handlingen »gör sån skada«, säger Gunilla.

Medborgerliga rättigheter

Linda uttrycker sig explicit omkring nedvärdering och begränsad yttrandefrihet i termer av brist på medborgerliga rättigheter. Det sker när vi talar om valet av lokal för våra intervjuer. Hon vill mycket bestämt

inte bli intervjuad på universitetet för att hon är rädd att möta någon hon känner. I det mötet tänker hon att det skall komma fram varför hon är där och att hon varit utsatt för sexuella övergrepp.

Ninni: *Vad skulle kunna hända då?*

Linda: *(suck) (3s.) Ja-a, det som (2s.) som, ja men det är väl det jag är rädd för då att personen då skulle så här tänka, jahaja. (2s.) Alltså att jag på nåt vis blir dömd och stämplad och genast satt i, facket galen (2s.) eh, trasig eh (3s.) omyndigförklaring, nån slags omyndighet, eller vad heter, o, omyndigförklaring. Ja, att jag, att jag inte riktigt, att jag förminskas att jag inte blir en, fullvärdig respekterad, medmänniska utan att jag blir (4s., skratt) eller fullvärdig respekterad medborgare. Nej men, faktiskt. (N: Mm, 3s.) Att, ja-a, att jag, på nåt vis blir förminskad liksom. (...) tyvärr så är det så, hur mycket jag än, vill bryta tystnad och, och, va med och kämpa för allt det där så är det ju ändå så att, samhället och dom väldigt många, tänker väldigt nedsättande saker om människor som har varit utsatta, och tar bort, eh ens liksom (3s.) ens rättighet att få uttala sig i vissa frågor till exempel. Alltså det är som att man blir verkligen så här, nej men du har ingen talan för det där är du lite knäpp på. (...) jag har känt det här många gånger, eh och känt att (3s.) att jag, ja-a, blir fullkomligt förminskad.*

Bristande »rättighet att få uttala sig« får betydelse i förhållande till en »dom«. Den innebär »stämpling« av henne som otillförlitlig, »galen«, att bli »fullkomligt förminskad« och »omyndigförklarad«, med begränsningar i yttrandefrihet. Mot domen

ställs en annan konstruktion, en »fullvärdig respekterad medborgare« och likhet i värde, att vara »medmänniska«. Domen får implicit mening som något som slår fast en möjlig påföljd efter ett normbrott och medför självreglering. Tidigare erfarenheter av sanktioner gör att Linda väljer tystnad för att skydda sig själv. Liksom i berättelserna om tystnadens tid blir begränsad talan satt i en social kontext där en utsatt kvinna konstrueras som »dålig«.

Konklusion

Min tolkning av berättelserna är att samma historiska mönster och könskonstruktion som beskrivits i tidigare studier om sexuellt våld upprepas i båda perioderna, oavsett om den görs av den förövande pappan eller andra. Den är förknippad med nedvärdering, avvísning och disciplinär kontroll över självupplevelser och handling, och förstärks av pappans fysiska och sexuella våld. När kön görs, görs »dålig« flicka/kvinna, dotter och barn: förförisk, otillförlitlig eller på andra sätt avvikande, mindre värd och ansvarig för »dåliga« handlingar, såsom övergrepp eller avslöjanden. Berättelserna

reproducerar en feministisk diskurs där fädrens våld kritiserar, och uttrycker implicita eller explicita krav på rättigheter för kvinnor och barn att yttra sig och skyddas. I båda tidsperioderna upprepas tolkningar av ett förbud att tala, i form av en tystnadsplikt till skydd för förövande män och fäder.

Åtta kvinnor har deltagit i studien, en liten andel av alla utsatta, och urvalet är selekterat och självselekterat. Är resultatet representativt? Min tolkning är att kvalitativa och kvantitativa studier antingen har, eller saknar tillgång till, de undersöktas språk och berättelser och bör bedömas med olika kriterier. Språk har en kollektiv, offentlig karaktär. Människan är inte frikopplad från det samhälle i vilket hon lever. För att hon skall kunna kommunicera innehåller språket symboler, begrepp och betydelser som är socialt delade. På så sätt knyts mikro till makro (Parker 1997). Artikeln bygger på en mycket stor mängd berättelser med referenser till en språklig och social kontext utanför intervjusituationen. Berättelserna kan därför sägas representera också erfarenheter och tolkningar utöver dessa åtta kvinnors.

Referenser

- Andersson Gunvor, Aronsson Karin, Hesse Sven, Hollander Anna & Lundström Tommy (1996) *Barnet i den sociala barnvården*. Stockholm: Centrum för utvärdering av socialt arbete, Liber.
- Andersson, Ulrika (2004) *Hans (ord) eller hennes? En könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp*. Avhandling i juridik. Lund: Lunds universitet, Bokbox.
- Bergenheim, Åsa (2005) *Brottet, offret och förövarerna. Vetenskapens och det svenska rättsväsendets syn på sexuella övergrepp mot kvinnor och barn*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Britasdotter, Åsa & Stövling, Britta (1982) *Incest*.

- Dotterrätt mot patriarkat. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Burr, Vivien (2007) *Social Constructionism*. 2nd ed. London: Routledge.
- Carlsson, Ninni (kommande) *Avslöjandets tid. Kvinnors bearbetning av sexuella övergrepp*. Göteborg: Göteborgs universitet, institutionen för socialt arbete. (Akademisk avhandling)
- Diesen, Christian (2005) »Processrättsligt perspektiv. Om positiv och negativ särbehandling i straffprocessen«. I Christian Diesen, Claes Lernerstedt, Torun Lindholm & Tove Pettersson *Likhet inför lagen*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Eduards, Maud (2005) *Förbjuden handling: om kvinnors organisering och feministisk teori*. Malmö: Liber.
- Esseveld, Johanna & Larsson, Lisbeth (2006) »Inledning«. I Johanna Esseveld & Lisbeth Larsson (red.) *Kvinnopolitiska nyckeltexter*. Lund: Studentlitteratur.
- Finkelhor, David, & Browne, Angela (1991) »Initial and Long-Term Effects: A Conceptual Framework«. I David Finkelhor (red.) *A Sourcebook on Child Sexual Abuse*. Newbury park: Sage Publications.
- Foucault, Michel (1987) *Övervakning och straff*. Lund: Arkiv förlag.
- Foucault, Michel (1993) *Diskursens ordning*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag.
- Frenken, Jos, & Van Stolk, Bram (1990). »Incest Victims: Inadequate Help by Professionals«. *Child Abuse & Neglect* vol. 14 nr 2, s. 253-263.
- Graham-Dickerson, Phyllis K. (2001) *The role of disclosure in incest survival: resurrection of the buried self*. Ann Arbor: UMI.
- Haavind, Hanne (2000) »På jakt etter kjønnede betydninger«. I Hanne Haavind (red.) *Kön och tolkning: metodiska möjligheter i kvalitativ forskning*. Stockholm: Natur och kultur i samarbete med Gyldendal akademisk.
- Hallberg, Margareta & Rigné, Eva-Marie (1994) »Child Sexual Abuse – a Study of Controversy and Construction«. *Acta Sociologica* vol. 37 nr 2, s. 141-167.
- Hallberg, Margareta & Rigné, Eva-Marie (1999) *En studie av debatten om sexuella övergrepp mot barn 1994-1998*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Herbert, Tracy Bennett & Dunkel-Schetter, Christine (1992) »Negative social reactions to victims: An overview of responses and their determinants«. I Leo Montada & Melvin J. Lerner (red.) *Life crisis and experiences of loss in adulthood*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Hill, Helena (2007) *Befria mannen! Idéer om förtryck, frigörelse och förändring hos den svenska mansrörelsen under 1970- och tidigt 1980-tal*. Umeå: Umeå universitet, Bokförlaget h:ström – Text & Kultur.
- Hydén, Margareta (2000) »Forskningsintervjun som relationell praktik«. I Hanne Haavind (red.) *Kön och tolkning: metodiska möjligheter i kvalitativ forskning*. Stockholm: Natur och kultur i samarbete med Gyldendal akademisk.
- Hydén, Margareta & Överlien, Carolina (2004) »Applying Narrative Analysis to the Process of Confirming or Disregarding Cases of Suspected Sexual Abuse«. I Carolina Överlien, (red.) *Girls on the Verge of Exploding? Voices of Sexual Abuse, Agency & Sexuality at a Youth Detention Home*. Linköping: Linköpings universitet.
- Isaksson, Emma (2007) *Kvinnokamp. Synen på underordning och motstånd i den nya kvinnorörelsen*. Stockholm: Stockholms universitet, Bokförlaget Atlas.
- Jansson, Karin Hassan (2002) *Kvinnofrid: synen på våldtäkt och konstruktionen av kön i Sverige 1600-1800*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Johannisson, Karin (2005) *Den mörka kontinenten. Kvinna, medicinen och fin-de-siècle*. Stockholm: Norstedts.
- Jonzon, Eva (2006) *Child Sexual Abuse – Disclosure, Social Support, and Subjective Health in Adulthood*. Stockholm: Karolinska Institutet.
- Ju 2004:1 *Anmälan och utredning av sexualbrott. Förslag på förbättringar ur ett brottsofferperspektiv*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Kelly, Liz (1988) *Surviving Sexual Violence*. Cambridge: Polity Press.
- Labov, William (1982) »Speech Actions and Reactions in Personal Narrative«. I Deborah Tannen

- (red.) *Analyzing Discourse: Text and Talk*. Washington, DC: Georgetown University Press
- Larsson Michael, Svedin Carl Göran & Warfvinge Christina (2002) »Orsaker och risker«. I Carl Göran Svedin & Lena Banck (red.) *Sexuella övergrepp mot flickor och pojkar*. Lund: Studentlitteratur.
- Liljeström, Rita (1981) *Det erotiska kriget*. Stockholm: Liber Förlag.
- Lindgren, Sven-Åke (2003) »Michel Foucault och sanningens historia«. I Per Månsson (red.) *Moderna samhällsteorier: Traditioner, riktningar, teoretiker*. Stockholm: Prisma.
- London Kamala, Bruck Maggie, Ceci Stephen J. & Shuman Daniel W. (2007) »Disclosure of Child Sexual Abuse: A Review of the Contemporary Empirical Literature«. I Margaret-Ellen Pipe, Michael E. Lamb, Yael Orbach & Ann-Christine Cederborg (red.) *Child Sexual Abuse: Disclosure, Delay and Denial*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Lundberg, Ingvar (2005) *Utsatta flickor och pojkar – en översikt av aktuell svensk forskning*. Stockholm: Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap.
- Martens, Peter L. (1989) *Sexualbrott mot barn*. Stockholm: Allmänna Förlaget.
- Mellberg, Nea (1997) »Sexuella övergrepp mot barn ur ett feministiskt sociologiskt perspektiv«. I Gudrun Nordborg (red.) *Makt och kön: Tretton bidrag till feministisk kunskap*. Eslöv: Symposion.
- Mishler, Elliot (1997) »Modeller för berättelseanalys«. I Lars Christer Hydén & Margareta Hydén (red.) *Att studera berättelser: samhällsvetenskapliga och medicinska perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Nilsson, Roddy (2008) *Foucault, en introduktion*. Malmö: Égalité.
- Olafson Erna, Corwin David L. & Summit Roland (1993) »Modern History of Child sexual Abuse Awareness: Cycles of Discovery and Suppression«. *Child Abuse & Neglect* vol. 17 nr 1, s. 7-24.
- Parker, Ian (1997) »Discursive Psychology«. I Dennis Fox & Isaak Prilietensky (red.) *Critical Psychology: An introduction*. London: Sage Publications.
- Plummer, Ken (1995) *Telling Sexual Stories – Power, Change and Social Worlds*. London: Routledge.
- Riessman, Catharine Kohler (1993) *Narrative analysis*. Newbury Park: Sage.
- Roesler, Thomas A. & Wind, Tiffany Weissman (1994) »Telling the secret: Adult women describe their disclosures of incest«. *Journal of Interpersonal Violence* vol. 9 nr 3, s. 327-338.
- Skeggs, Beverly (2000) *Att bli respektabel. Konstruktioner av klass och kön*. Göteborg: Daidalos.
- Svedin, Carl Göran (2002). »Förekomst«. I Carl Göran Svedin & Lena Banck (red.) *Sexuella övergrepp mot flickor och pojkar*. Lund: Studentlitteratur.
- Svedin, Carl Göran & Back, Christina (2003) *Varför berättar de inte? Om att utnyttjas i barnpornografi*. Stockholm: Rädda Barnen.
- Ullman, Sarah E. (2003) »Social reactions to child sexual abuse disclosures: A critical review«. *Journal of Child Sexual Abuse* vol.12 nr 1, s. 89-121.
- Ullman, Sarah E. (2007) »Relationship to Perpetrator, Disclosure, Social Reactions, and PTSD Symptoms in Child Sexual Abuse Survivors«. *Journal of Child Sexual Abuse* vol. 16 nr 1, s. 19-36.
- Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtat från www.vr.se.
- West, Candace & Zimmerman, Don H. (1987) »Doing Gender«. *Gender & Society*, vol. 1 nr 2, s. 125-151.
- West, Candace & Fenstermaker, Sarah (1995) »Doing Difference«. *Gender & Society*, vol. 9 nr 1, s. 8-37.

Summary

»Bad« girl Gender constructions in women's personal narratives on child sexual abuse

The aim of this article is to discuss constructions of sexually abused girls and women in personal narratives, other speech and texts, and how they are situated in social interactions, historical time and discourse. It consists of 30 interviews with eight women, all abused in childhood and all but one by their father. It also includes other related materials such as letters and court documents. The material is understood from the perspective of narrative, social constructionism and doing gender, where stories are considered as organized and interpreted experiences situated in discourse, and social practices are understood as capable of constructing »truths« about what and how girls or women »are«.

The same construction of gender is accomplished, *both* before and since the

sexual crime debates in Sweden, and by *both* the abusive father and other people. It is connected with depreciation, rejection and disciplinary social control over self, voice and actions, and is reinforced by the father's physical and sexual violence. When gender is produced, a »bad« girl/woman is produced: unreliable, seductive or in other ways deviant, less worthy, and responsible for »bad« behaviour such as the abuse itself or disclosure. The construction reproduces a historical pattern shown in earlier research.

The narratives are interpreted as situated in feminist discourse, developed in Sweden since the 1970s, and are indirectly or directly expressing demands for equal rights.